

УДК 821.111(73)
DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.3/50>

Фока М. В.

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка

ПІДТЕКСТОВІ СМИСЛИ В ОПОВІДАННІ Е. ГЕМІНГВЕЯ «КАНАРКА ДЛЯ ДОЧКИ»: СПРОБА ДЕКОДУВАННЯ

У статті окреслено актуальність проблеми імпліцитних смислів художнього твору, зокрема яким чином автор створює підтекстовий план твору, а читач декодує його, заряджаючись емоцією. На основі інтерпретації одного з малодосліджених оповідань визнаного майстра підтексту Е. Гемінгвея «Канарка для дочки» авторка розкриває приховані смисли, у яких і полягає основна думка. Метод повільного прочитання дозволив проаналізувати символи та їх семантичні зміни, знакові деталі та нюанси поведінки й мовлення героїв, що розкривають їх внутрішній стан. Звернуто увагу на символ канарки, що змінює своє символічне значення від позитивного (щастя і сімейний затишок) до негативного (негаразди в сім'ї та її руйнування). Детально проаналізовано образ американки: від змалювання її портрету до внутрішнього стану, – де за її показовим благополуччям стоїть нещасна жінка, заручниця своїх забобонних поглядів або ж нещасливого шлюбу, яка зруйнувала щастя своєї дочки. Образ дочки американки вибудовується в контексті розповіді матері про неї, де дівчина постає заложницею контролю своєї матері і втрачає своє жіноче щастя. Паралельно увагу сфокусовано на сімейній парі, яка, за першим враженням, виглядає зразковим подружжям, а виявляється, що їхні стосунки дійшли кінця. Однією з імовірних причин їх розлучення можна уважати те, що чоловік, несучи в собі наслідки війни, не зміг адаптуватися в післявоєнному житті, знайшовши щастя. У такий спосіб розкриваються проблеми в стосунках між чоловіком і дружиною, між матір'ю і дочкою, що ставить перед читачем питання про щасливе сімейне життя. Здійснений аналіз оповідання дає змогу розкрити природу підтексту та визначити методологію його вивчення, що відкриває нові перспективи у вивченні підтекстових творів як Е. Гемінгвея, так і інших письменників.

Ключові слова: підтекст, імпліцитний смисл, символ, метод повільного читання, Е. Гемінгвей, «Канарка для дочки».

Постановка проблеми. Однією з ключових ознак високохудожнього твору є наявність підтекстів, а це означає, що за вираженим планом наявний внутрішній, прихований зміст, який і несе справжні смисли. У процесі декодування й відтворення читачем імпліцитних смислів виникає емоційна реакція, що досягає свого найвищого ступеня в момент їх розпізнавання; саме тоді відбувається зарядження реципієнта смислами, що, як відомо, є кінцевою метою будь-якого мистецтва. У такому контексті постає питання про те, яким чином автор створює підтекстову інформацію, а читач декодує її, і відповідь на це питання дасть змогу глибше зрозуміти природу художнього твору.

Давно відомо, що яскравим прикладом підтекстових творів є твори Е. Гемінгвея, який писав за принципом айсберга. В одному зі своїх інтерв'ю письменник прокоментував цю техніку письма: «...можу сказати, що я завжди намагаюся писати за принципом айсберга. Сім восьмих його перебуває під водою, і лише одна восьма на поверхні. Ви можете пропустити що завгодно з того, що зна-

ете, і від цього ваш айсберг стане лише міцнішим. Ваші знання залишаються в підводній його частині» [3, с. 689–690]. Тож «підводна частина» творів Е. Гемінгвея є тим, що несе істинне, і тим, що потребує особливої методології для його осмислення, зокрема ідеться про повільне прочитання, яке дозволяє зануритись у художній світ, зупинитися на кожному слові, деталі і символі, за якими і криється головне.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що творчість Е. Гемінгвея не втрачає своєї актуальності: науковці дають критичний аналіз робіт письменника, зокрема й інтерпретують підтексти його творів (Т. Некряч і Р. Довганчина [1], А. К. М. Aminur Rashid [5], Н. Bloom [6], А. Clark-Wehinger [7], Е. J. Gleason [8], Ch. J. Nolan [10], С. Scott [11], S. Susanty [12], L. Valeri [13], Y. Xie [14] та ін.). Незважаючи на таку пильну увагу вчених до слова Е. Гемінгвея, багато творів залишаються малодослідженими, до яких зараховуємо оповідання «Канарка для дочки», повільне прочитання якого дасть змогу зрозуміти як природу

підтексту, так і декодувати справжні смисли оповідання.

Постановка завдання. У статті ставимо за мету дослідити імпліцитні смисли в оповіданні Е. Гемінгвея «Канарка для дочки».

Виклад основного матеріалу. Сприйняття будь-якого твору починається з назви: заголовок оповідання “*Canary for One*” [9, с. 68] («Канарка для дочки» – переклад В. Митрофанова [2, с. 448]) насамперед апелює до яскравого образу канарки, що миттєво зринає в уяві читача візуально (маленька пташка має переважно жовто-коричневий окрас) і навіть аудіально (її спів відзначається особливою мелодійністю), граючи своїм символічним значенням щастя й домашнього затишку. У такий спосіб звернення до образу канарки наповнює позитивними емоціями читача. Якщо ж звернутися до оповідання в оригіналі, то в читача виникає відчуття зацікавленості через подальше уточнення: *canary for one*, де вживання займенника *one*, що містить певне узагальнення, потребує від реципієнта уточнення й конкретизації. Тож з особливим інтересом читач починає знайомство з оповіданням.

З першого ж речення реципієнт поринає в атмосферу подорожі: «Поїзд промчав повз довгий червоний будинок з садком та столиками в затінку чотирьох великих пальм. По другий бік залізниці було море. Потім колія пішла виярком у рудому камені та глині, і море видніло тільки врядгоди – далеко внизу, між скелями» [2, с. 448]. Потяг прямує до Парижа, а увага фокусується на одному зі спальних купе, де їдуть американка та сімейна пара. Атмосфера подорожі, що видається такою знайомою й типовою, насправді наповнена глибоким символічним смислом: потяг асоціюється з дорогою, що означає життєвий шлях, а його швидкісний рух, що увиразнюється краєвидами за вікном, які швидко змінюються (яскраво живописні чи досить буденні замські та міські краєвиди Марселю, Авіньйону чи самого Парижу), навіює паралель з плином часу. Але на тлі легкої й невимушеної подорожі розгортається ціла драма. За принципом А. Чехова, «люди обідають, тільки обідають, а в цей час складається їхнє щастя та розбиваються їхні життя...» [4, с. 301].

І тут одразу змінюються плани зображуваного: від загального до крупного: «–Я купила її в Палермо, – сказала американка. – Нас пустили на берег тільки на годину, було це в неділю вранці. Чоловік, що продав її, хотів, щоб йому заплатили доларами, і я дала йому півтора долара. А вона таки гарно співає» [2, с. 448]. Так читач знайомиться з однією з пасажирок – американкою, образ якої

вирисовується вповні поступово. З окремих деталей протягом цілого оповідання складається її портрет. Назвемо основні з характеристик: середнього віку жінка, яка гарно виглядає та доволі енергійна: «Американка вийшла з умивальні свіжа, бадьора й по-американському моложава – дарма що цілу ніч не спала...» [2, с. 449]. Вона з доволі статусного й заможного роду, адже дозволяє собі замовляти одяг у дорогій крамниці в Парижі з доставкою до Нью-Йорку вже двадцять років поспіль: «... вона ось уже двадцять років замовляє одяг у тому самому *maison de couture* на вулиці Сент-Оноре. Вони там мають її мірку, і знайома *vendeuse*, що знає її смак, підбирає для неї сукні, а тоді їх надсилають в Америку. Ті пакунки прибувають на пошту, що недалеко від її дому в Нью-Йорку...» [2, с. 450]. При цьому в неї відсутнє бажання підкреслити своє заможне положення: «...сукні ті зовсім прості на вигляд, без золотого шитва чи якихось оздоб, і ніколи не скажеш, що вони дорогі» [2, с. 450].

Своєю чергою, доволі тонко змальовується внутрішній стан американки. Звертаємо увагу на підсвідому потребу відгородитися від навколишнього світу, що увиразнюється тим, що вона запнула завіску, замикаючись у власному просторі: «Американка запнула завіску, і моря стало не видно, навіть і врядгоди» [2, с. 448]. Постає питання: від чого прагне закритися американка? Зазвичай люди прагнуть замкнутися в собі, тікаючи від проблем. Це почуття посилюється постійним хвилюванням: «Уночі американка не спала, бо поїзд був *rapide* і мчав чимдуж, а вона боялася швидкої їзди в темряві. [...] Американка лежала з розплющеними очима й чекала катастрофи» [2, с. 449]. І цей неспокій тільки увиразнюється: «Ми поминали три вагони, що попали в катастрофу. Стіни їх були розтрощені, дахи позгинані.

– Погляньте, – мовив я. – Була катастрофа.

Американка визирнула у вікно й побачила останній вагон.

– Оцього я й боялася цілу ніч, – мовила вона. – У мене часом бувають жахливі передчуття. Ніколи більше не поїду вночі цим *rapide*. Певно ж, мають бути інші зручні поїзди, але не такі швидкі» [2, с. 451].

Яку катастрофу передчуває американка? Насправді трагедія вже сталася й криється в ситуації, яка склалася з її дочкою.

Перше згадування американки про дочку: «– Я завжди любила пташок, – провадила далі американка. – Оце везу її додому своїй доньці...» [2, с. 449]. Читач може припустити, що ідеться про маленьку дівчинку; і тому одивненим ефек-

том є уточнення, що її донька закохалася, а отже, є молодою дівчиною (як трохи згодом буде уточнено – «уже зовсім дорослою» [2, с. 450]): «У Вебе моя донька закохалася. [...] Вони кохали одне-одного просто-таки шалено» [2, с. 450]. І ось тут постає конфлікт: мати не прийняла вибір доньки, зробивши доленосне рішення: «Певне ж, я забрала її звідти» [2, с. 450]. Вибір подарунка якраз і підкреслює, що мати бачить у своїй дочці маленьку дівчинку, а отже, не сприймає її почуття серйозно та розлучає закоханих. Проте дівчина закохалася, і біль від розлучення з коханим не стухає з плином часу: «Вона й досі нічого не їсть і майже не спить ночами. Я роблю все, що тільки можу, але її ніщо не цікавить. Вона до всього збайдужіла. Але не могла ж я дозволити, щоб вона вийшла заміж за чужинця» [2, с. 450]. На розсуд матері, тільки американець може стати гарним чоловіком для американки: «Колись один мій добрий знайомий казав мені: «Жоден чужинець не може бути хорошим чоловіком для американки» [2, с. 450]. Апогею ситуація досягає тоді, коли стає зрозумілим, що з того часу минуло вже два роки («Восени буде два роки. Оце ж бачите, якраз їй я і везу цю канарку» [2, с. 451]), а дівчина все ще страждає, і читач переконується в істинності її почуттів. У мить ключовий образ канарки, що має символізувати щастя й домашній затишок, увиразнює нещастя доньки, яка змушена була розлучитися з коханим, з хлопцем з порядної родини, що здобував гарну освіту і в перспективі мав гарне майбутнє, з яким вона могла би побудувати щасливу міцну сім'ю.

Американка ж упевнена в правильності свого рішення. Часто такі рішення пройняті егоїзмом, яким, безсумнівно, наділена героїня. Подивімося уважніше на вже згаданий нами фрагмент: «Американка запнула завіску, і моря стало не видно, навіть і врядигоди» [2, с. 448]. Зрозуміло, що їхала вона не одна, але дозволу не спитала в інших, чи ніхто не проти. Іншим промовистим моментом є її глухота, на якій акцентується увага двічі: «Американка була глухувата...» [2, с. 448] і «Вона була таки справді глухувата...» [2, с. 449]. Ця деталь увиразнює не стільки її фізичну ваду, скільки символічно означає те, що вона не чує і не хоче чути інших, її думка є єдиною і правильною. Навіть канарка, що має стати подарунком для доньки, насправді є втіхою для матері, бо не стільки її дочці подобаються пташки, скільки їй самій: «Я завжди любила пташок, – провадила далі американка. – Оце везу її додому своїй доньці...» [2, с. 449].

Усе ж таки десь на підсвідомому рівні американка розуміє те, що зруйнувала щастя доньки,

але не хоче визнати цього. Її акцент на думці, що тільки американець може бути гарним чоловіком («Жоден чужинець не може бути хорошим чоловіком для американки» [2, с. 450] і «З американців виходять найкращі чоловіки» [2, с. 450]), виглядає спробою переконати себе в правильності рішення, а значить, і простити себе. Напевно, ідеться про минулий досвід американки: в оповіданні не говориться про її чоловіка, який і міг би бути «чужинцем». Можна припустити, що вона розлучена або сама нещаслива в шлюбі, тож і не згадує чоловіка. Фраза її доброго знайомого цілковито могла би стосуватись особисто її, адже прислівник «колись» підкреслює давнішність поради: «Колись один мій добрий знайомий казав мені: «Жоден чужинець не може бути хорошим чоловіком для американки» [2, с. 450]. Це припущення дає підстави розглядати позицію американки не лише як дивні забобони, але й як спробу вберегти дочку від своєї помилки.

Хибність судження американки демонструє сімейна пара, яка їде з нею в одному купе. Вони стають уособленням щасливої сім'ї, які вповні, на перший погляд, відповідають уявленню американки про щасливе подружжя: вони американці («Ми обоє американці» [2, с. 449]); заможні, адже дружина дозволяє одягатися в тій самій дорогій крамниці («Американка похвалила дорожнє пальто моєї дружини, і виявилось, що й вона ось уде двадцять років замовляє одяг у тому самому *maison de couture* на вулиці Сент-Оноре» [2, с. 450]); провели ідеальний медовий місяць у «Трьох коронах», «дуже пристойному готелі» у Вебе, «з чудовою кімнатою» [2, с. 451]. Здавалося б, подружжя є безумовним прикладом того, що «з американців виходять найкращі чоловіки» [2, с. 450]. Проте все враз змінюється останнім реченням оповідання: «Ми поверталися до Парижа, щоб подати в суд на розлучення» [2, с. 451]. Саме егоїзм американки, зосередженість на своїй проблемі і підсвідомий (дещо егоїстичний) страх визнати свою доленосну помилку – усе це не дає їй змоги побачити конфлікт між чоловіком і дружиною, що хоч явно не виражений, але помітний.

Психологічну віддаленість подружжя один від одного засвідчує те, що вони не контактують між собою. Так, чоловік не бере участі в розмові, тримається досить відосібно, а єдиний раз, коли він вступає в діалог, стає насправді його супротивом. Подивімося:

«– А ваш чоловік теж американець? – спитала вона.

– Так, – відказала дружина. – Ми обоє американці.

– А я думала, ви англійці.
– Ні, що ви.
– Це, мабуть, тому, що я ношу шлейки, – сказав я. Хотів був сказати «підтяжки», та в останню мить замінив їх на «шлейки», щоб було більш по-англійському» [2, с. 449].

Те, що він акцентує увагу на англійському варіанті слова, усупереч американському, стає внутрішнім прагненням відмежуватися від жінок, а в контексті подальших роздумів про американців як найкращих чоловіків – свідомим визнанням його неідеальності, неначе він сам себе переконує в своїй недосконалості (у цей момент дивиться не на американку чи на свою дружину, а у вікно). Очевидно, саме його неідеальність стала причиною розлучення, і це підтверджується іронією його дружини (відповідна інтонація додумується з контексту):

«– Колись один мій добрий знайомий казав мені: «Жоден чужинець не може бути хорошим чоловіком для американки».

– Еге ж, – мовила дружина. – Звичайно, не може» [2, с. 450].

У чому ж неідеальний американець? Відповідь потрібно шукати не в самому оповіданні (тут її читач не знайде), а в контексті творчості письменника, зокрема його оповідань «Кішка під дощем» і «Гори як білі слони», де головний герой стає типовим представником «втраченого покоління», який несе біль першої світової війни, не знає, як жити зараз і завтра. Про типовість образу свідчить і те, що чоловік залишається без імені, він тільки *американець*, який не пристосований до сімейного життя. Знаковим стає образ дому, що палає, на який звертає увагу оповідач: «У вечірніх сутінках поїзд поминув селянський будинок, що горів серед поля. Край дороги стояли машини, довкола розкидані були сінники, подушки та інше хатнє добро, винесене з будинку. Подивитись пожежу зібралось чимало людей» [2, с. 448]. Як відомо, хата – символ сім'ї, сімейного затишку, тож палаючий будинок знаменує руйнування шлюбу. А суспільство (люди, що зібралися подивитись пожежу), по суті, стоїть осторонь.

У такий спосіб зацентровується глибина конфлікту. У мить теорія американки про те, що «найкращий чоловік виходить з американця», руйнується, і читач переконується в тому, що вона загубила жіночу долю своєї доньки, яка по-справжньому кохала швейцарця.

І хоча кінець оповідання доволі однозначний: «Ми поверталися до Парижа, щоб подати в суд на розлучення» [2, с. 451], його можна назвати від-

критим. Незважаючи на те, що чоловік визнає себе неідеальним, а жінка погоджується з цим, його звертання до неї подумки як «моя дружина», а її спогади про медовий місяць як момент у житті, яким вона явно пишається й дорожить, дають певну надію. Можливо, у тому, що вони приїхали в Париж розлучатися криється не стільки іронія (адже відомо, що це місто кохання), скільки надія на майбутнє. Певно, конфлікт залишається невіршеним, адже жоден з них, маючи не одну нагоду, так і не сказав американці про їхнє рішення розлучитися, що може трактуватися як неостаточне, як шанс зберегти сім'ю.

Головна ідея оповідання міститься в назві твору «Канарка для дочки», де канарка, як було зазначено на початку аналізу, символізує щастя й сімейний затишок. Нагадаймо: з самого початку читач замислився, для кого ж канарка («*canary for one*»). На експліцитному рівні, за лінією сюжету, канарка для дочки, на більш глибокому – для кожного головного героя. Але в контексті оповідання канарка знаходиться в клітці («Канарку з Палермо, у клітці, накритій полотнинкою, сховали від протягу в закуток біля дверей умивальні» [2, с. 449]), тож її символічне значення змінює семантику, набуваючи абсолютно протилежної конотації: вона означає негаразди в сім'ї та її руйнування. Несчастливою є американка, що стає заручницею своїх забобонних поглядів або ж свого невдалого шлюбу; безталанною є донька американки, яка є заложницею контролю своєї матері і втрачає своє жіноче щастя; бездольною є і сімейна пара, що страждає від наслідків війни (ідеться про втрачене покоління). Певно, канарка і для самого читача. Адже показово, що в головних героїв немає імен, таким чином вони типізуються, а отже, у персонажах читач може побачити себе й замислитися над сімейними цінностями і значенням сім'ї в житті, наповнивши значення канарейки своїм власним трактуванням.

Тож в оповіданні піднімається проблема не лише у відносинах між матір'ю і дочкою, де мати намагається вирішувати за дочку, зокрема за кого їй виходити заміж, але у відносинах між чоловіком і дружиною, де чоловік, дезорієнтований після війни, не може адаптуватися, зокрема не відчуває задоволення від сімейного життя. А на тлі цих проблем зацентровуються загальні питання сімейного щастя загалом. Усі ці смисли можна декодувати при повільному читанні, звертаючи увагу на символи й деталі, діалоги та моделі поведінки героїв.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Е. Гемінгвей повноправно вважається

майстром підтексту, зокрема в оповіданні «Канарка для дочки» основні смисли залишаються прямо не вираженими, читач приходиться до них шляхом повільного читання тексту, звертаючи увагу на символи і їх семантичні зміни, знакові деталі та нюанси поведінки й мовлення героїв, що демонструють їх внутрішній стан. У такий спосіб розкриваються проблеми в сто-

сунках не лише між матір'ю і дочкою, але й між чоловіком і дружиною, що змушує замислитися читача про щасливе сімейне життя загалом. Розуміння природи підтексту літературного твору та визначення ефективної методології його дослідження відкривають нові перспективи у вивченні підтекстових творів як Е. Гемінгвея, так і інших письменників.

Список літератури:

1. Некряч Т., Довганчина Р. Айсберг в океані перекладу: відтворення ідіостилю Ернеста Гемінгвея в перекладах українською та російською мовами. К.: Ліра-К, 2014. 220 с.
2. Хемінгвей Е. Твори: у 4 т. К.: Дніпро, 1979. Т. 1. 716 с.
3. Хемінгвей Е. Твори: у 4 т. К.: Дніпро, 1981. Т. 4. 718 с.
4. Чехов А. О літературе. М.: ГИХЛ, 1955. 402 с.
5. Aminur Rashid, A. K. M. (2018). "A Modern Man in the Trap." Re-understanding *A Farewell to Arms* in Its Historical Subtext: A New Historicist's Reading. *Studies in Literature and Language*. 2018. Vol. 17 (2). P. 33–43.
6. Bloom H. Ernest Hemingway. N.Y.: Infobase Publishing, 2005. 243 p.
7. Clark-Wehinger A. Deviation and In-Betweenness in «The Sea Change». *Journal of the Short Story in English*. 2007. Vol. 49. P. 67–82.
8. Gleason E. J. Write like Hemingway: Find Your Voice, Discover Your Style Using 10 Rules that Guided a Nobel Laureate. Kennebunkport, Maine: Cider Mill Press Book Publishers, 2019.
9. Hemingway E. Men without Women. Harmondsworth, Middlesex: Penguin Books Ltd., 1972.
10. Nolan Ch. J. Hemingway's "The Sea Change": What Close Reading and Evolutionary Psychology Reveal. *The Hemingway Review*. 2001. № 21 (1). P. 53–67.
11. Scott C. Ernest Hemingway: The Modern Transcendentalist. *Criterion: A Journal of Literary Criticism*. 2016. № 9 (1), Article 8.
12. Susanty S. The Meaning of Relationship in Hemingway's «Hills like White Elephants». *Journal on English as a Foreign Language*. 2012. № 2 (2). P. 1–9.
13. Valeri L. More Than Skin-Deep: Reading Past Whiteness in Hemingway's «Hills like White Elephants». *Journal of Creative Writing Studies*. 2018. 3 (1). Art. 8.
14. Xie Y. Hemingway's Language Style and Writing Techniques in The Old Man and the Sea. *English Language Teaching*. 2008. № 1 (2). P. 156–158.

Foka M. V. SUBTEXT MEANINGS IN E. HEMINGWAY'S STORY "CANARY FOR ONE": AN ATTEMPT TO DECODE

The paper outlines the urgency of the problem of implicit meanings of the work of art, in particular how the author builds a subtextual plan of the literary work, and the reader decodes it, charging with emotion. Based on the interpretation of one of the unexplored stories of the prominent subtext master E. Hemingway's "Canary for one", the author decodes the hidden meanings, which are the main idea. The method of slow reading allowed to analyze the symbols and their semantic changes, details and nuances of the behavior and speech of the characters, revealing their inner state. The author's attention is paid to the symbol of the canary, which changes its symbolic meaning from positive (happiness and family comfort) to negative (trouble in the family and its destruction). The image of the American woman is analyzed in detail: from the painting of her portrait to her inner state – where behind her ostentatious well-being stands an unhappy woman, a hostage of her superstitious views or an unhappy marriage that ruined her daughter's happiness. The image of the American daughter is built in the context of her mother's story, where the young girl becomes hostage to the control of her mother and loses her female happiness. At the same time, the focus is on a married couple that, on first impression, looks like an exemplary spouse, but it turns out that their relationship has come to the end. One of the probable reasons for their divorce is that the man, bearing the consequences of the war, could not adapt to postwar life, finding happiness. This reveals the problems in the relationship between husband and wife, between mother and daughter, and it raises the reader's question about a happy family life. The analysis of the story allows us to understand the nature of the subtext and determine the methodology of its study, which opens new perspectives in the study of subtextual works of E. Hemingway and other writers.

Key words: subtext, slow reading, symbol, E. Hemingway, "Canary for One".